

VIOLENȚĂ ȘI RĂSCOALĂ ÎN SPAȚIUL TRANSILVĂNEAN LA 1784

Petre Din

Prăbușirea regimului comunist, ca urmare a evenimentelor din decembrie 1989, a favorizat realizarea unor demersuri de racordare a istoriografiei românești la evoluția actuală a istoriografiei europene. Înnoirea discursului istoric s-a datorat reprezentanților revistei „Les Annales” de la Strasbourg, Lucien Febvre, Marc Bloch, Jacques Le Goff etc. Ei au redirecționat cercetarea dinspre istoria pozitivă spre dialogul interdisciplinar și recunoașterea pluridimensională a realității istorice.

Una dintre marile probleme ale umanității a constituit-o problema violenței și agresivității umane, a acelor tipuri de personalități pentru care agresivitatea și violența le apar ca cele mai corespunzătoare atribute pentru existența și supraviețuirea socială.

În ultimele decenii la nivel mondial aproape că nu a trecut un an fără a se consacra acestui subiect, cel puțin un congres, la care au participat profesioniști foarte diferiți (psihologi, sociologi, psihiatri, istorici etc.). Istoriografia românească a ultimului deceniu a întreprins eforturi considerabile în direcția recuperării dimensiunii istorice a violenței, punând accentul, îndeosebi, pe violențele colective, a marilor mișcări sociale. Termenul de violență este probabil, unul dintre cele mai utilizate expresii din limbajul social-politic din statele est-europene la acest început de mileniu. El a pătruns prin intermediul politologilor, sociologilor și istoricilor în limbajul cotidian.

În cele ce urmează ne propunem o definiție a fenomenului violenței. Violenta a fost cel mai adesea abordată sub aspectul contestării aspectului social, insubordonarea unei colectivități la un sistem de valori impus prin coerciție. Ea s-a materializat la nivelul sensibilității sociale prin revolte, răscoale și revoluții. Conform acestei percepții, masele agresate participă la o răscoală cu intenția de a înlătura nedreptățile sociale și de a stabili o mai bună comunicare între popor și elita conducătoare.

O analiză profundă asupra violenței rurale în Franța secolelor XV-XVIII o realizează Robert Muchembled. Utilizând instrumentele psihanalizei, sociologiei și etnologiei, istoricul constată că violența nu poate fi evacuată total din istorie. „Funcțiile violenței sunt multiple și schimbătoare ca și societățile în care se manifestă”¹.

Acest tip de cercetare pe coordonate spațio-temporale clar delimitate, încearcă să identifice resorturile ascunse ale violenței, să-i descopere relațiile ce se stabilesc între colectivități și comportamentul lor violent în răscoale. O idee esențială privind impactul violenței în răscoale se referă la o dezbateră biologică ce opune, în raport cu agresivitatea umană, pe cei care o consideră înșușită de-a lungul existenței umane. Pentru a oferi o anumită coerență unui domeniu atât de complex ca acela al comportamentului agresiv, Konrad Lorenz, afirmă că există fie o tendință instinctuală spre luptă localizată în creier, fie realizarea mesajului biblic al „lupului care mănâncă alături de miel”.

Întrebarea dacă natura umană este bună sau rea a fost explicitată de diverși gânditori. Thomas Hobbes a respins teoria aristotelică, conform căreia omul este un animal politic și a afirmat că în societate funcționează principiul războiului tuturor împotriva tuturor (*Bellum omnium contra omnes*). Filozoful englez vede în „omul

¹ Toader Nicoară, *Istorie și violență. Lecturi posibile*, în „Caiete de antropologie istorică”, Anul I, nr.2, 2002, p. 13.

originar” o ființă funciarmamente rea, dominată de pasiune și egoism. Statul absolut, imaginat sub forma unui monstru (Leviathan), are menirea de a domina acest egoism înăscut al omului, asigurând ordinea în cetate².

În antropologia culturală, violența este definită ca o constrângere a unei comunități culturale asupra alteia prin intermediul unor forțe represive de natură economică și politică cu scopul impunerii modelului dominator³.

Studiul fenomenului violenței cuprinde noi aspecte în explicațiile sociologului Pierre Bourdieu. Acesta aduce în dezbatere termenul de „violență simbolică”⁴ prin care suveranul își apropie supusul prin „daruri”, îi arată încredere și îi creează obligații, apelând la fidelitatea și recunoștința lui, determinându-l să se atașeze de el și să i se devoteze. Faptul este detectabil în timpul evenimentelor de la 1784, când persoana împăratului Iosif al II-lea a fost mereu invocată în favoarea răsculaților. Avem de-a face cu un tip de violență admisă de elita politică, de instrumentalizare a ei, dar și cu violență tradițională concretizată prin violențe verbale, acte de violență fizică și distrugerea domeniilor nobiliare.

Pentru a realiza acest studiu am întreprins un demers teoretic asupra izvoarelor utile acestei cercetări. În scopul analizei violenței în spațiul transilvănean am apelat la unele fonduri documentare inedite, am utilizat intervențiile oficialităților laice sau ecleziastice în mediul comunității tradiționale. Aceste documente redau într-o pondere însemnată o anumită viziune a elitei politice asupra fenomenului violenței la 1784.

În spațiul rural transilvănean, confruntat cu numeroase dificultăți din care cele mai opresive sunt regimul de obligații iobăgești, exista o situație de nemulțumire generală ce aștepta doar un pretext pentru a se transforma într-o răscoală. Pe fundalul acestei atmosfere deloc încurajatoare pentru autoritățile locale, la orizont, circula zvonuri despre porunca împăratului cu referire la conscripția militară, la înrolarea de iobagi în regimentele de graniță.

Zvonurile redau știri diverse care prin viteza lor de răspândire generau fenomene sociale, ca răscoale sau războaie. Violența era exacerbată în Evul Mediu de imposibilitatea verificării informației. În lipsa cunoașterii versiunii oficiale, comunitățile umane (de regulă țărănimea) își creau propriul adevăr, care în plan psihologic semnifică relaxare în raport cu puterea politică și încredere în eul propriu. Ca urmare, zvonurile privind reverberațiile sociale de scurtă sau de lungă durată, contravin intereselor puterii prin inevitabilele „scurgeri de informații” nerecuperate de oficialități⁵.

Tentația înrolării în regimentele de graniță era destul de pronunțată, încât țărănimea nu i-a rezistat. Elementul esențial al acestei tentații era faptul că odată înrolați, statutul de iobăgie înceta, țăranii se subordonau autorităților habsburgice și în afara obligațiilor militare, li se permitea întreținerea gospodăriei și a propriei familii. În aceste condiții, nu este dificil de înțeles atitudinea țărănilor pe care o vor adopta din momentul în care conscripția devine publică.

Relatările țărănilor nu delimitează granița dintre fabulație și adevărul istoric. Petițiile înaintate Vienei, tumultul nemulțumirilor sociale, creează o atmosferă favorabilă confruntărilor cu autoritățile locale. Astfel, la 16 iulie 1784, șpanul domeniului de Sus se plânge împăratului Iosif al II-lea de violențele țărănilor direcționate către autoritățile locale. „Cârstea Nicula din Râu Mare, ruda acelu

² Vasile Boari, *Filosofia și condiția morală a cetății*, 1991, Cluj, p.147.

³ *Dicționar de sociologie*, Coordonatori Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, București, 1993, p. 670.

⁴ Pierre Bourdieu, *Le sens pratique*, Minuit, Paris, 1980, p. 219.

⁵ Jean Noel Kapferer, *Zvonurile*, București, 1993, p.22.

farmosus ille populi huys seductor Horea din Albac, adunându-și mai mulți oameni de nimica, a luat drumul Sibiului. Trecând prin Câmpeni, el, șpanul a căutat la rezezeală juzi și alți slujitori să-l prindă. Când Cărpiniș a vrut să-l prindă, a strigat în gura mare tolvai, l-a încărcat cu injurii pe el, care i-a trimis și îndemână pe însoțitorii săi sau pe cei chemați acum să-l omoare pentru că el Cârstea Nicula ostenește în fața poruncilor înălțatului împărat”⁶.

În multe situații istorice, poruncile imperiale au răspuns unor necesități umane destul de esențiale ca să admitem că ele ar fi dispărut. După ultimele informații, nici răscoala țaranilor de la 1907 nu a fost lipsită de fenomenul „poruncilor”. Printre țărani, la 1907, circula zvonul că există poruncă de la rege pentru împroprietărire, dar pe care autoritățile locale îl țineau ascuns. Acest fapt explică mecanismul declanșării răscoalei și de aici violența ei de a distruge orice act oficial pe care-l găseau în conacele boierești⁷.

Evenimente similare (colportarea zvonurilor referitoare la conscripție) se realizează și în Zarand, unde țărani încep a se exprima public pentru obținerea armelor, ceea ce echivala, în mentalul colectiv, cu libertatea personală și economică. În piața orașului Brad, cu ocazia unui târg săptămânal, ei strigară „că se vor duce la vice-colonelul Karp în Hațeg, fiindcă le-a promis că peste opt zile le dă arme și dacă nu le va da arme, vor scoate pe Karp din casă afară și-l vor ucide, apoi vor merge la Sibiu și vor cere arme de la comanda generală și dacă nu vor căpăta arme nici de acolo, se vor duce la împăratul Iosif al II-lea la Viena, și dacă nu vor dobândi arme nici de la împăratul Iosif, se vor elibera singuri pentru totdeauna și vor da de lucru și împăratului”⁸.

Dincolo de radicalismul opiniei țaranilor, textul exprimă ceea ce Gustave Le Bon numea inconștiența mulțimilor. Individul izolat manifestă un comportament conservator asupra vieții sale, un instinct de supraviețuire. Același individ ancorat în colectivitate, își subordonează instinctul de conservare unor scopuri generoase, binele comunității, binele public. În sensul acestei pertinente diagrame a psihologiei individului, este explicabilă relatarea țaranilor care aflați într-o situație limită, exprimă poziții belicoase împotriva împăratului.

În mai puțin de o lună de la declanșarea conscripției, atmosfera tensionată a Principatului primește noi stimuli, ce bulversează atitudinile oficialilor, a armatei, a nobililor. Incertitudinea este mare, amplificată de zvonurile conform cărora conscripția s-a făcut în numele împăratului. Sub asemenea auspicii deloc încurajatoare se încadrează și rapoartele comitatelor, care se străduiesc să lămurească și să liniștească semnele prevestitoare ale unor tulburări sociale. Înscrierea în masă a iobagilor în oastea împăratului, insubordonarea față de funcționarii comitatelor și refuzul îndeplinirii obligațiilor sociale, sunt tot atâtea fapte ce argumentează existența unei sensibilități revoluționare.

Confruntat cu numeroase plângeri nobiliare, guvernatorul Samuel Bruckenthal, a ordonat încetarea conscripției militare iar iobagii români să-și reia povara sarcinilor feudale⁹. În urma publicării, sistării și anulării conscripției de către guvern, situația nu este mai puțin îngrijorătoare; surprinderii și nedumeririi produse în mediul rural i-a urmat o și mai mare tulburare. Argumentul în sprijinul acestei idei îl reprezintă toate

⁶ Izvosarele răscoalei lui Horea, seria A, Diplomataria, vol.V, București, 1990, p. 252.

⁷ Nicolae Iorga, Istoria românilor din Ardeal și Ungaria, București, 1989, p. 346.

⁸ Nicolae Densușianu, Revoluțiunea lui Horea din Transilvania și Ungaria în 1784-1785, București, 1884, p. 131.

⁹ Ibidem, p. 124.

demersurile de liniștire a țăranimii realizate de dregători, comisari și episcopi, care încearcă să-i determine la prestarea obligațiilor, toate soldate cu eșecuri.

Jean Delumeau pune în evidență raportul dintre revolte și sentimentul insecurității, argumentând că există o legătură frecventă între violențele colective și aprehensiunea pe care o provoacă o „vacanță a puterii”. Vidul lăsat în urma disoluției autorității politice va fi acoperit de zvonuri privind dușmanii reali sau imaginari.¹⁰ Ideea este valabilă și pentru spațiul transilvănean unde la începutul răscoalei s-au făcut simțite efectele unui început de disoluție a autorității oficiale.

Subsumat acestei mentalități este relatarea judeului satului Cioara, care, văzând focuri mari spre Geoagiu, a dorit să afle ce se întâmplă. Întâlnindu-se cu țăranii, aceștia îi spun că vin din poruncă împărătească, și că sunt urmați de o mulțime cu steag roșu. Căpitanul lor Petru Munteanu, arătând o cruce și o scrisoare împărătească a strigat: „Nimeni să nu îndrăznească să stea în calea noastră, că-l omorâm și-i pârjolim tot. Noi venim din poruncă împărătească. Dați în ei, ...tu-vă în suflet...care ține cu domnul lui îl omorâm...Care ține cu împăratul să ajute la dărâmare, care nu, vai de capul lui...”¹¹. Țăranii i-au mărturisit judeului că împreună cu căpitanul lor, Horea, vor merge la Bălgrad pentru a primi arme. „Prin Tărtăria, Vurpăr și Vinț ei au ajuns la Alba Iulia spre a primi porunci de la fratele împăratului”¹². În viziunea țăranimii, violența este golită de conținutul brutal și feroce pe care Evul Mediu a reliefat-o în diverse momente. Johann Huizinga a redat plastic imaginarii societății medievale prin sintagma „un amestec de sânge și trandafir”.

Absența unei acțiuni hotărâte din partea autorităților favorizează violențele colective. Acum se înregistrează cele mai mari vandalisme, distrugerii și crime. Un exemplu elocvent în acest sens este oferit de raportul comitatului Hunedoara, adresat contelui Anton Jankovics din 25 noiembrie 1784. După ce enumeră devastările suferite de nobilime datorită răscoalei românilor, raportul arată că „românii de pe domeniul Zlatnei, din cercul Zarand și din alte părți ale comitatului Hunedoara s-au strâns în număr mare la biserica Mesteacăn unde li s-a spus că românii trebuie să stingă pe toți ungurii. Pentru a se da credință acestui ordin primit de la împărat, Horea a prezentat o cruce de aur, și documente scrise cu caractere aurite, autenticitatea lor fiind confirmată de preotul local”¹³.

Mărturiile în această direcție se înmulțesc și ele exprimă intensitatea violenței în mediul rural. Elocvent în acest sens este atestatul din 23 mai 1785 semnat de câțiva locuitori în numele întregului sat pentru locuitorul lor Ioan Vancu, fost primar al Hălălișului. Acesta fusese chemat de primarul Todor al Săvârșinului, dându-i-se ordin să reziste cu satul său împotriva răscoalei. Sesizând faptul că nu poate opri pe răsculați, acesta a mers acasă și se pregătea de culcare. În acel moment, răsculații au venit la el acasă și i-au cerut să-i însoțească, „cu amenințarea că-l vor trage în țeapă și că îi vor arde casa cu pruncii și cu toată averea lui, dacă nu va asculta de porunca împăratului.”¹⁴

Vom încerca, în cele ce urmează, să explicăm cum a fost posibilă aderența „poruncilor imperiale” la nivelul sensibilității maselor de țărani răsculați. Faptul de a

¹⁰ Jean Delumeau, *Frica în Occident (sec.XIV-XVIII)*. O cetate asediată, vol. I, București, 1986, p. 262.

¹¹ Corneliu Câmpeanu. Date cu privire la atacul iobagilor asupra nobilimii din Cioara, Vurpăr și Vințu de Jos în timpul răscoalei țărănești din anul 1784, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, III. Cluj, 1960, p. 258-259.

¹² Ibidem.

¹³ Izvoarele răscoalei lui Horea, Seria A. Diplomataria, vol. V, București, 1990, p. 41.

¹⁴ I. Găvănescu, *Mărturii românești din eparhia Aradului din veacul al XVIII-lea*, Arad, 1940, p.74.

face parte dintr-o mulțime îți oferă un sentiment de invincibilitate, de absență a riscurilor. În plus, mulțimea, așa cum remarca Kapferer, se mobilizează pentru a acționa și nu așteaptă decât un semnal, sau un pretext oarecare pentru a declanșa ostilitățile. Ideea care a înflăcărat sensibilitățile și a născut atâtea legende la 1784 este legată de porunca împăratului în declanșarea răscoalei, poruncă care în imaginarul țărânimii s-a asociat cu posibilitatea unei îmbunătățiri generale a condiției sale. Zvonul este cu atât mai credibil cu cât informația furnizată s-a mulat pe dorințele țărânimii răsculate.

La acest nivel al discursului se impune redarea afirmației lui Georges Lefebvre care definea mentalitatea revoluționară ca o partiție între două sentimente contradictorii: speranță și teamă¹⁵, melanjul care rezultă din amalgamarea acestora se manifestă la 1784 și sunt puternic resimțite de mase. Demersul istoricului francez oferă o posibilă explicație privind comportamentul țărânimii la 1784: resentimentul puternic față de nobile, teama și atașamentul față de suveranul habsburgic.

Respectând adevărul istoric, oficialitățile imperiale nu au fost purtătoarele unor asemenea zvonuri, mai mult, s-au temut că extinderea lor poate genera evenimente inconfortabile în sensibilitatea ambelor tabere, evenimente care, în mod paradoxal, s-au desfășurat în numele împăratului.

Într-o primă fază a răscoalei, comportamentul oficialităților transilvănene în general, și în particular a comandantului general, baronul Preiss din Sibiu, părea mai favorabil țărănilor răzvrătiți decât nobililor aflați în defensivă.¹⁶ Nedorind să se implice militar, acesta se complăcea în atitudinea de spectator pasiv al ciocnirilor sângeroase. Este cel puțin ciudat comportamentul oficialităților principatului. Să fi determinat aceasta atitudinea demofilă a împăratului, lipsa neinformării sale în timp util, sau deficiențe de comunicare între autoritățile militare și cele civile. Ceea ce este sigur, această lipsă de reacție a Curții Vieneze va amplifica dimensiunea violenței în spațiul transilvănean.

Imagini ale unor realități inumane, decupate din universul violenței la 1784 a fost redat de Alexandru Șterca Șuluțiu. „Văzând mișcarea cea mare și vaietele orășenilor din Abrud, înțelegând și aceea că gloatele Horii, ...fără deosebire omora și pe românii cei avuți și mai cu seamă pe cei ce poartă ceva dregătorie publică află cu cale, cu grabă și se îngriji de securitatea vieții mai mult decât a averii sale, și fără zăbavă încă în acea zi și până seara încercând pe patru cai, pâine și alte de mâncare și scule ce avea mai prețioase, fugi cu maică-mea, care atunci apleca o fetiță a sa la țâță și cu alți trei prunci, la Săliște la un frate al mamei mele, lăsând acasă numai slugile și slujnicele și pe o vecină mai bună, Tobias Gavrilutioaie, < Herseni Anișca >, căreia îi încredințează casa și toate averile poruncindu-le să dea la cei ce vor veni din vinul și vinarsul ce era în pivniță și să-i roage ca numai să nu aprindă și să nu jefuiască casa”¹⁷.

Dimensiunea violenței materializată prin devastarea Abrudului de către răsculații lui Horea, direcționează ființa umană spre limita condiției sale, spre lașitate și derizoriu. „Văzând unchiul tatălui meu că fetița cea sugătoare plânge temându-se că în acest fel cu plânsul îi va descoperi, și-i va arăta la revoluționari, care nu erau departe și a căror vorbe se auzeau din locul acela, s-a înfricoșat foarte tare și o sfătuia pe mama mea să-și trântască fetișoara de pământ și s-o omoare ca nu cumva să-i trădeze cu plânsul la horienii cu aproape tăbărâți”¹⁸.

¹⁵ Apud. M. Vovelle, *La mentalite revolutionnaire*, Paris, 1989, p.19.

¹⁶ Ioan Lupaș, *Împăratul Iosif al II-lea și răscoala țărănilor din Transilvania*, București, 1935, p. 17.

¹⁷ Al. St. Șuluțiu, *Istoria Horii și a poporului românesc din Munții Apuseni*, București, 1995, p. 152-156.

¹⁸ Ibidem.

Odată dezlănțuită furia mulțimii, ea a condus inevitabil la distrugerea masivă de castele, biserici, cârciumi, grânare, pivnițe. Acest fapt nu trebuie să ne surprindă, „riturile violenței”, denunțate de Delumeau, s-au manifestat similar în Franța anului 1789. Grupați în bande, ei atacă fermele izolate, fură din hambare și grajduri, jefuiesc bisericile. Dar în 1789, din cauza unei vacanțe a puterii fără precedent, această teamă ancestrală a luat dimensiuni extraordinare¹⁹. Aceste „secvențe” de la 1784, parte integrantă din experiența oricărei mișcări sociale, au fost memorabil definite de Bronislaw Baczko ca ” un remarcabil exemplu de întrepătrundere inextricabilă de arhaic și modern”²⁰. Ele sunt imagini și gesturi bine cunoscute care evocă ritualul tradițional al violenței colective. Cert este că pentru mulțimea răsculată la 1784 nu există un secol al Luminilor. Țărănimea este în orice timp și în orice țară aceeași masă dornică de creștere a violenței.

Ritualul violenței este supradimensionat și explicat ca fiind rezultatul generat de răscoală și de multitudinea de zvonuri lansate de țărani. Intensitatea violenței reiese din numeroasele documente scrise de nobili, care au reușit să-și salveze viața. Ele precizează adeziunea maselor de țărani la formele violente ale răscoalei încât relatările nobililor transformă insecuritatea într-o disperare majoră. „Eu, într-adevăr, nu mai am nimic de temut, scria nobilul Andrei Forray, vicecomitelui din Oradea, tot ce-am câștigat ... am pierdut. Numai viața și pământul mi-au rămas, dar nici viața nu-mi rămânea dacă în aceste două luni din urmă, de când am scăpat din mâinile tâlharilor... nu m-aș fi ferit din calea Săvârșinului”²¹.

În ciuda acestor constatări ce indică tensiunea climatului existențial, autoritățile fac eforturi considerabile pentru a sustrage țărănimea din sfera de acțiune a violenței. Oficialitățile civile având concursul celor bisericești încearcă să adune armele de la locuitori: o circulară din 18 februarie 1785 a episcopului ortodox Ghedeon Nichitici, oferea consistență ordinului din 8 februarie al Guvernului, prin care se confiscau armele de la preoții suspecti. „...a făcut înălțatul și crăescul guvern această rânduială, ca numai de la preoții care susțin chiar în suspiciune, adică în bănuială să se ia armele și nedându-le de bună voie, atunci vestita varmeghie să le ia cu puterea. Pentru aceasta poruncesc, ca să arătați preoților această poruncă și să-i dojenesc, ca să se păzească de toată pricina bănuielii și de la cari se vor cere armele prin vestita varmeghie să le dea fără toată împotrivirea să nu aștepte să-i silească”²².

Istoricul francez, Robert Mandrou, într-unul din studiile consacrate culturii populare a Vechiului Regim, a făcut o excelentă demonstrație în sprijinul existenței pentru mediul rural a unui grup cultural ce aparține lumii țărănești, dar în egală măsură putea să comunice cu autoritățile politice și administrative. Același fapt se poate afirma și despre lumea rurală românească, în interiorul căreia preoții erau percepuți ca intermediari între palierul de jos al societății, țărănimea iobagă și palierul de sus, autoritățile locale și centrale. Preoțimea a fost utilizată, în special, ca un releu de transmitere a instrucțiunilor care porneau dintre Curtea Vieneză și se adresau în marea lor majoritate lumii rurale. Unul din multele exemple în acest sens este oferit de circulara episcopului Ghedeon Nichitici, adresată protopopilor și preoților, în care lansa un îndemn la „supunere și ascultare pentru ca țărănimea să părăsească mișcarea plină de excese de ambele părți și să nu asculte sfaturile cele rele și ca fiecare să-și păzească

¹⁹ Jean Delumeau, op. cit., p. 328-329.

²⁰ Bronislaw Baczko, *Ieșirea din Teroare. Termidor și Revoluția*, București, 1993. p. 274.

²¹ Nicolae Densusianu, op. cit., p. 277.

²² Pușcariu Ilarion, *Documente pentru limbă și istorie*, vol. I, Sibiu, 1889, p. 61.

locul său, moșia sa, casa sa și după cum cere porunca să o împlinescă, ca să aibă milă de la împăratul și gubernium și de la noi blagoslovenie”²³.

Climatul tensionat se va menține și pe parcursul anului 1785, agitația țărănimii este consemnată în perioada imediat următoare a înfrângerii răscoalei Lajos Szeplaki, informează la începutul anului 1785 pe prefectul comitatului Turda, Lajos Kalnoky că țăranii din zonele din Câmpie sunt încă sub impresia răscoalei, încât oricare din răzvrățiții lui Horea, dacă ar sosi aici și i-ar solicita să participe la răscoală, în cel mult 24 de ore se vor implica la răscoală.”²⁴

La finalul acestui studiu asupra fenomenului violenței generat de răscoala lui Horea de la 1784 se impun câteva precizări. Relațiile dintre autoritățile oficiale și spiritul comunitar transilvănean, ce reflectă profund dorința de revigorare a condiției socio-politice românești, lipsa unei reacții eficiente a reprezentanților administrației centrale de a contracara fenomenul violenței, sunt numai câțiva dintre factorii care pun în evidență existența unei atmosfere violente la 1784.

Pe acest fundal tensionat zvonurile devin credibile. Prin Ardeal circulau zvonuri greu controlabile, că Horea provoacă agitație îndemnându-i pe țăranii să refuze sarcinile sociale, că însuși împăratul a poruncit acestea, dar nobilii și funcționarii comitatelor nu le fac publice. Zvonurile lansate de Horea au mare aderență la masele de iobagi, întrucât persoana sa este glorificată de călătoriile în capitala imperiului. Pentru cultura populară, unde numărul cunoscătorilor de carte a fost extrem de redus, progresul zvonisticii a fost așa de mare încât orice neutralizare a sa nu putea avea succes.

Un ultim aspect asupra căruia ne concentrăm atenția este acela al persistenței formelor de violență tradițională ancestrală. Comportamentul țăranilor la 1784 cuprinde „riturile violenței” admirabil definite de Jean Delumeau și materializate prin distrugerea masivă de castele, domenii nobiliare, grânare, pivnițe etc. Vandalismul și violența răscoalei la 1784 a bulversat conștiințele, a amplificat sentimentul de insecuritate și a produs o traumă în sensibilitatea națională maghiară.

²³ Ștefan Meteș, Lămuriri nouă privitoare la revoluția lui Horea, Sibiu, 1933, p. 25-26

²⁴ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale, Sf. Gheorghe, arhiva Kalnoky Fond 49, cap. IX, fasc.2, p. 37-38.

VIOLENCE AND REVOLT IN TRANSYLVANIA AT 1784

Summary

The New History (La Nouvelle histoire) grouped around the magazine „Les Annales”, created in 1929 at Strasbourg, having important representatives such as: Lucien Febvre, Marc Bloch, Jacques Le Goff, Jean Delumeau etc., lent an overall dimension to the historical research, thus emphasizing the modalities through which the members of the formal societies perceived the world, life history as well as the system of values which, in the end, marked the social and historical representations.

The relationships between official authorities and transylvanian community spirit reflect the restrengthening desire of romanian social – politics condition, lack of an efficient reaction from central administrative representatives for conteract the violent phenomenon, there are only a few factors which point out the existence of a violent atmosphere, at 1784.

On this tensioned background the rumours come true. In Transylvania some rumours were going around, difficult to be controlled that Horea was instigations the peasant not to accept the social duties, sustaining that the emporer himself said that, but the nobles refused to make them public. The rumours sent up by Horea were trustful for peasants because this person is woshiped by his travels to the capital city. The peasants behaviors at 1784 includes „violent rituals” (highly praised) by Jean Delumeau and materialized by a massive distruction some castles, nobles proprieties. The rebellion violence and vandalism at 1784, has changed the consciences, has amplified the insecure feeling and has produced a trauma in hungarian national sensibility.